

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Престолонаследников Трг 2.

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК и УРЕДНИК
Душан Мил. Шијачки

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Потпуковник **Милован Гавриловић**, који је заробио Шукри пашу у Једрену.

Пред Грленским висовима

— Слава другог пука Књаза Михаила —

Тек што је почело сунце да се клони западу и да злати разбојиште са кога се дизала топла пара из земље, која је још била натопљена крвљу јунака палих прошлог дана, кад добисмо наређење — извршити јуриш на грленске висове.

Пет ђувика, који су непомично стајали пред нама и дизали се гордо из каменитог подножја, изгледали су нам као пет дивова, као пет ђинова, који презриво смешкајући се гледају на нас мале, који као да нас зову — хајдете, пођите, наши обронци жедни су ваше крви.

И ми пођосмо — те ђинове, те природне форове требало је узети, па су онда отворена врата за Царево Село.

И заори се „Ура“ силно и одушевљено, његов ехо стократно одјекну кроз јаруге и пустош а колона за колоном крете се. То „ура“ не беше обично, ја га чух и разумех као врисак народа који хоће да живи, који не да стопу земље крвљу својих најбољих синове заливане.

И јурнусмо, и узесмо први басамак са првим ровом, а Бугари се повукоше у задње ровове на другом басамаку.

Ватра је пламтела са свију страна, цела је атмосфера око нас горела, чинило нам се као да нема у ваздуху места, кроз које није пролетео по који пројектил. Тукли су нас унакрсном артиљеријском ватром, а сраховито хујање распрслих граната и шрапнела ледило је крв у жилама и дизало косу у вис. Монотона така-така митраљеза и оштри фијук пушчаних зрна, који долажаху с фронта допуњавали су борбени оркестар, чији тонови убијаху своје слушаоце. На све стране лила се крв, чули су се јауци рањеника, а смрт је над нашим редовима ширила своја црна крила.

Повратак у назад значио је срамну смрт. — Напред! После кратког задржавања у отетим рововима, који су били пуни бугарских лешева, — напред. Али маса која је онако одушевљено кренула на јуриш под кишом зрна и шрапнела, поколеба се, заталаса и одступи. И тада српски официр, хладан као стена, непомичан као статуа, у полутами, која га је обавијала и чинила да у том тренутку има у себи нечег митског, нечег од оних наших старих витезова, диже своју сабљу и промуклим гласом, гласом Месије, рече маси: Живот и слава — напред!. Смрт и срам — стоје у позадини!

И маса стаде. Стаде као укупана. „Лези“ — разлеже се команда и маса леже на суву земљу. Ватра је и даље пламтела, изгледало је као да земља бљује огањ који хоће да сажеже све око себе... И најзад као да се умори. Наста затишје, које командир употреби да уреди своје војнике, а затим се разлеже ново: — Напред!... Труба, чије тонове гуташе тресак разорних граната и шиштање шрапнела, засвира нов јуриш. Напред, и само напред. Напред ка слави кроз смрт, тамо, њему, који нас коси, то је спас.

Требало је заузети коту 1151, на чијем смо другом басамаку већ били — она беше кључ целог положаја. Али напред кретоше само две сенке, два јунака, који учинише неколико корака па падоше. Њихов пример не покрену никога, сви су лежали као мртви. Кроз фијук и паклену вреву зрна чује се ново командирово — напред! То беше глас који је претио, али у исти мах молио, али се нико не покрете. И тада се деси нешто величанствено — српски официр се диже из средине, истрча напред са исуканом сабљом и викну гласом који је дрхтао: — За мном јунаци!

И маса се заталаса, диже и потече као река, као оркан, српски војник журио се да стигне свог официра, да га престигне да га закљони својим грудима, јер су војници волели свог командира...

Три пут их је заустављао, три пут звао напред,

док није на 200 метара, пред бугарском батеријом која је сипала смрт, пао изрешетан. Његови војници нису више застајали, они су као вихором ношени летели да освете свог палог командира, који их је за једну ноћ бацио у три јуриша. И напослетку дође до борбе на нож. Ломећи свога противника и осећајући страховито крхање њихово под својим бајонетом, крхање са ког се крв ледила у жилама, светили су војници другог пука, — „железног другог пука“ — како су после говорили Бугари, свог палог командира.

Поноћ је прекинула борбу, настала је гробна тишина, коју би само кад кад прекинуо јак заосталих рањеника, а голо теме коте 1151 беше засуто лешевима палих јунака... Страшна беше та јулска ноћ, чију су страховоту још јаче осетили посматрачи, јер су за време целе борбе зрна која су падала осветљавала све околне јаруге и урвине.

Страшна је била ноћ 6. јула 1913. године за 4. батаљон, 2. пука „Кнеза Михајла“, али пуна части и славе...

В. И. Г.

У служби отаџбини

— Септембар 1903 и октобар 1912. године —

„Господин државни саветник, чије ћемо име прећутати, отишао је раније кући. Он је своју српску дужност учинио. Био је синоћ на збору, а доћиће и данас. Он је отишао раније кући и сео је брижна чела са својом породицом да вечера.

У гостима му је и кћи, која се ту скоро удала за официра, па би отац требао да је љубазан, али се не може да разведри чело.

— Шта ти је? пита жена.

— Шта сте се замислили? пита кћи.

А он превлачи руком и маше главом:

— Морамо у рат. Не остаје нам ништа друго него рат. И то сви, сви редом.

— Шта кажеш оцо? преплашено пита млада официрка. Зар мислиш одиста да ће бити рата?

— Мора га бити.

Млада официрка бризну у плач догледајући ваљда свога војна већ рањена на носилима, како издише у њеном наручју.

Оцу се поново натушти чело. Он се диже са стола и строго, озбиљно, одлучно пребаца кћери. Али кад она није могла да заустави сузе, он плану:

— *Напоље из куће! Напоље! Моја кћи не сме плакати, што ће јој муж погинути у једном тако светом рату. Кад се одвикнеш плакати, када научиш да се радујеш смрти свога мужа у служби Отаџбини а ти опет дођи у очеву кућу!*

(„ПОЛИТИКА“, 23. септембра 1908 године).

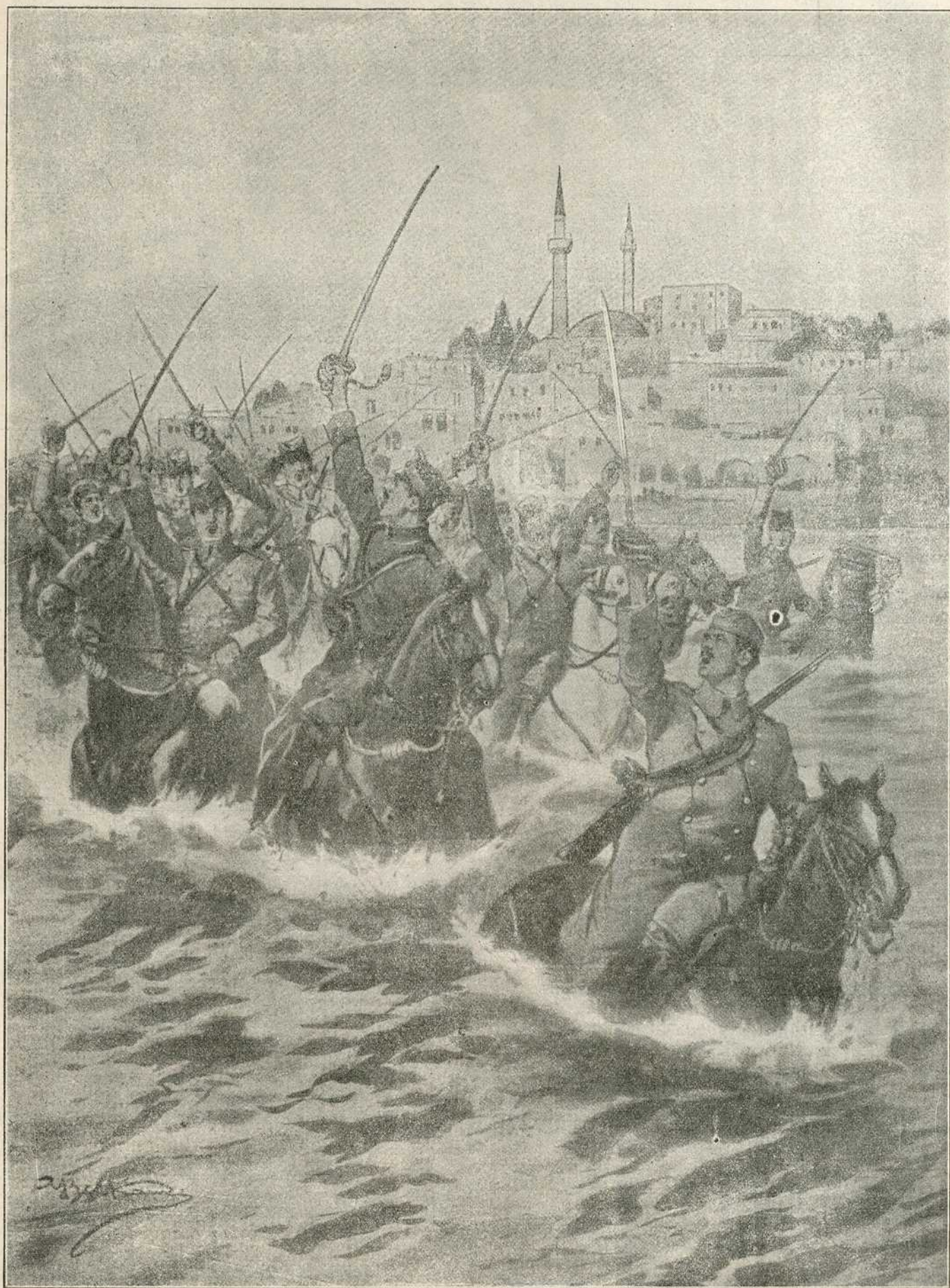
* * *

То је било пре пет година, увече 22. септембра, када се цео Београд заталасао вешћу о прогласу независности Бугарске и када се сваког тренутка очекивао други чин тога бугарско-аустријског акта: анексија Босне и Херцеговине.

Пре годину дана, 8. октобра 1912. господин државни саветник — чије име више не можемо прећутати, јер га зна цело Српство — Живан Живановић добио је са границе вест, да му је син Александар, техничар IV године, погинуо као добровољац у једном од првих сукоба на челу армија које су пошле ка Косову, Скопљу, Призрену и Мору.

Четири дана доцније господин државни саветник добије вест, да му је и зет, муж његове кћери, потпуковник Александар Глишић, командант VII пука погинуо у битци на Куманову.

Српска коњица победоносно запливава у Јадранско Море

После десетодневног марша преко непроходних албанских Алпа, који је пронео славу српске војске широм целог света, српска војска избила је на давно жељено српско море. Коњица њена и ако сатрвена маршевима кроз непроходне кланце, где су и људи и коњи данима бивали без хране и обдржавали се шаком кукуруза, прва је угледала море и одушевљење које је војнике у том тренутку обузело неописано је. Тај моменат изласка на море снимљен је и са своје величанствености и силног израза, који се огледа на лицима свију, назват је **венчање с морем**.

Свечан улазак краља Константина у освојени Солун

Свећица на гробу

Александра Р. Михаиловића, учитеља, за род славно палог...

Тамо где мали и велики леже,
Огресли у крви, са последњим дахом,
И где се узвик јуначки разлеже,
Ти јурну напред, а са жељом плахом:

Да род свој спасеш, Отаџбину браниш.
„Она ме зове“, мајци својој велиш, —
Опроштај дајеш, љуби, сеји, брату,
За Српство мило погинути желиш.

„Труба ме зове, морам у бој љути,
„Зар земљу моју душмани да тлаче.
„Да Србин јоште — вековима — плаче,
„О, ја не жалим што ћу погинути!“

И сада лежиш поред браће мртве
И сам си млађан огресо у крви,
Варвара грозних мрцварене жртве,
Ти беше свуда, па и овде први!

А преко чела паметна и лепа
С ког' се геније и доброта чита,
Пале су власи твоје косе црне;
Док душа твоја небесима хита.

Бледо ти лице, угашене очи,
Још отворене, хтеле би да гледе,

Тело се твоје ледени и кочи
Ал' осмех краси усне твоје бледе

На њима лебде још последње речи:
„Живот свој дајем Отаџбини, роду“.
Док труба тужно преко поља јечи,
А спровод креће у тихоме ходу.

Хероју врли, ти велики сине,
Што живот млади Отаџбини даде,
И тако славно за род гинут' знаде
Над гробом твојим лијем сузе саде.

И велим збогом, колега и друже,
И верни сине Отаџбине своје,
Збогом ти, брате, верениче, сине,
Теби посвећујем ове ретке своје.

Ми те немамо, учитељство губи
Радника свога пуног идеала,
Ал' из свег срца кличемо ти: *Хвала*
У име Српства које толко љуби!

Слава ти, слава и вечити спомен,
Међ' свима нама, родољубе славни,
Јуначко твоје певање се име,
Као јунака из времена давни'.

У Скопљу, 18. јуна 1913. год.

Драгиња Савићка
учитељица.

Осветници Косова и Сливнице

Пешадијски капетан прве класе

† **Ненад Јосифовић-Покорни**

Славно пао на Грленском Вису

Капетан Ненад као командир прве чете, првог батаљона другог пешадијског пука Књаза Михаила учествовао је у оба наша рата са својим пуком, који је увек био на најизложенијем месту. У рату с Турцима био је и рањен, али је брзо оздравио и вратио се својој чети, коју је славно водио у свима борбама противу Бугара, док у ноћној борби 16. јула на главном Грленском вису није јуначки пао када је на челу чете јурнуо у најгушће непријатељске редове.

Пок. Ненад је био ваљан и храбар официр, пун љубави за земљу, која га је синовљом љубављу прихватила, и народ српски с чијим се он духом сродио и ако није био српског порекла. Оставио је удовицу и једно дете, да тугују за њим, али и да се поносе именом и делима његовим.

Пешадијски капетан прве класе

† **Радован Вајагић**

Славно пао на Грленском вису

И капетан Радован је из славног другог пука Књаза Михаила, који је у овоме рату дао највише жртава и најбоље резултате показао. Као командир четврте чете у трећем батаљону учествовао је и одликовао се у оба рата, а славно је пао 10. јула у борби с Бугарима на Грленском положају.

Капетан Вајагић био је храбар војник и одличан стрелац. На дан своје смрти одвојио је 30 најбољих стрелаца из своје чете, постројио их у једну врсту и образовао засебан стрељачки строј. У средини ових најбољих стрелаца био је капетан Радован, који је и сам био чувен са своје стрељачке вештине. Ови храбри Топличани тога дана показали су чуда и нису дали ни једном бугарском војнику, да се приближи нашем стрељачком строју. Који год је то покушао тај је главом платио, јер је овај изабрани вод погађао где је погледао. Када је наређен јуриш капетан Радован, да би својим самим соколима дао примера, како се ваља изложити за успех српске ствари први је искочио из заклона на грудобран и само што је с исуканом сабљом кликнуо: *Замном јунаци!* једно бугарско тане учини крај његовом племенитом животу. Његова чета, батаљон и пук достојно су осветили и њега и све друге своје жртве. Погребен је у Кочанима. Оставио је иза себе неутешну вереницу, која је од туге и жалости за својим несуђеним војном превисла два месеца после његове смрти.

Пешадијски капетан

† **Милош Д. Тајсић**

Славно пао на Коритској Глави

Када су Бугари продрли на стару нашу територију послати су хитно противу њих разни комбиновани одреди, да зауставе њихово продирање првом комбинованом пуку био је командир чете капетан друге класе Милош Д. Тајсић, који је у крвавој борби 22. јуна на Коритској Глави код Књажевца као прави јунак пао.

Капетан Милош учествовао је у рату с Турцима као командир чете у осмом пуку. Био је вазда одличан, храбар и присебан четовођа. Капетан Милош свршио је Војну Академију пре десет година као један од најбољих у својој класи. Био је увек примеран на дужности, а у друштву врло симпатичан са своје благе нарави и љубазног опхођења. Оставио је неутешну мајку, којој је најтеже што не зна ни гроба свог милог јединца.

Слава славно палим!

БИТОЉ

Путниче, стани. Овдје леже Они.
Могиле ове прах бесмртних крију.
С капом у руци њима се поклони,
К'о пред олтаром гдје кандила грију.

Из ових хумка, из овога кама
Над којим безброј мајака процвиље.
Васкрсна зора родила се нама
И своје златне расула кандиле.

Овдје су Вјечни, што пламеном жртве
И билом срца пробудише мртве —
Путниче, стани, овдје леже Они.

Ово су наше лавре и олтари,
Њиховим топлим сјајем се озари —
Пред гробовима светлим се поклони.

Мостар 1913.

Алекса Шантић

Свештеници јунаци

Свештеник чстник

† **Поп Данило Поповић**

Славно пао на Врелу 4. октобра 1912. у борби с Арнаутима

Млади поп Данило је родом из Сочанице. Свршио је призренску богословију и у Скопљу је примио свештенички чин. Кио интеллигентан свештеник био је трн у оку Турцима, те је морао пребећи у Србију. Пре но што је пукла прва пушка на граници поп Данило се нашао у чети проте Вукајла Божовића.

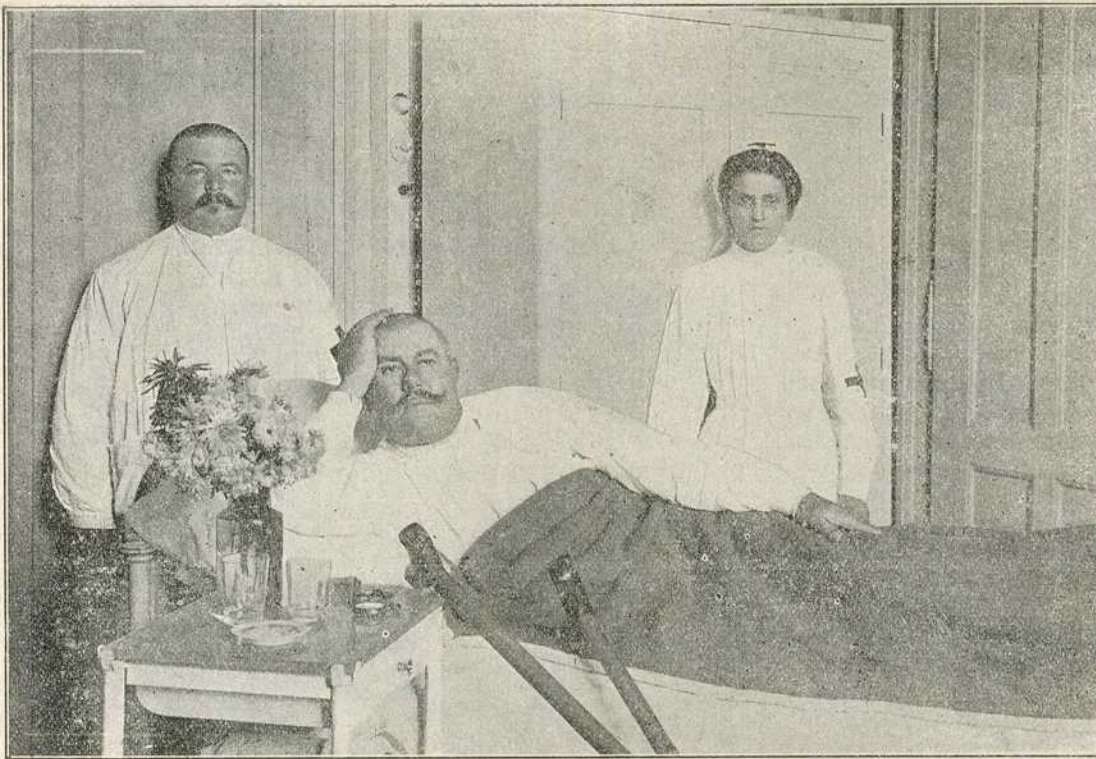
У крвавом окршају на Врелу приликом упада Арнаута славно је пао 4. октобра поп Данило у 24. години племенита живота.

Слава јунаку!

РЕВИЗОРЕ молимо да нам обрачун за прошле месеце одмах пошљу са новцем, а непродате бројеве да нам врате.

НАШИ ЈУНАЦИ

Пуковник Масаловић

Пуковник Миладин Масаловић као рањеник у болници.

Међу вишим нашим официрима личном храброшћу и ретком присебношћу и у најтежим тренутцима нарочито се одликовао храбри командант 17. пешадијског пука, пешадијски пуковник *Миладин Масаловић*, који је допао тешких рана у рату с Турцима на Прилипу и у рату с Бугарима на Великом Говедарнику, где је његов пук показао чудо од храбрости, угледајући се на пример што им га је пружао њихов неустрашим вођа. Пуковник Масаловић је част и понос српске војске. У оба ова рата његов пук светлио је где год се појавио, а кад год се буду славила херојска дела и успеси овога славнога јуначкога пука с поштовањем ће се морати изговарати име онога, који је славне војника овога пука увек водио само победи.

За заслуге своје у првом рату награђен је пуковничким чином и одликован златном медаљом за храброст.

Освојење Увца

— Босански сељаци и српска војска —

Један од најдраматичнијих тренутака рата са Турцима био је на граници Новопазарског Санџака и Босне. То је био тренутак када су босански сељаци, пошто су данима и ноћима чекали, угледали српску војску како заузима погранична утврђења и истиче на караулама српску заставу.

Један од присутних са Увца, тај дирљиви тренутак овако описује:

Ово је већ друга недеља, како је малени Увац постао живо место, за читав овај крај. Чим се пронео глас, да ће се српска војска ускоро појавити с оне стране Увца и заузети турску караулу, навалио је свет из околине, да види тај улазак, кад ће се залепшати српска заставица на новоослобођеној земљи, на неколико корака од босанске границе.

У караули је било остало свега неколико војника и један мулазим, а остало је било све побегло у Босну. Иначе је Увац био пун бегунаца из Санџака. Била је дошла војска из Вишеграда, са генералом, окружним управитељем.

На читава два дана пре него што ће и последњи аскер побећи из увачке карауле, била се искупила маса народа из околине. Није се скоро никако спавало. Ја сам мислио остати само кратко време, па ме неодољива жеља, да видим српску војску задржа неколико дана. У прошли уторак, неки бегунци из Прибоја донеше вест:

„Војска је дошла!“

После тога гласа, гомила пред увачким мостом била је још већа. Чудна је то била мешавина: војници, сељаци, жандари, финанси, попови и турски бегунци. Осећало се нешто велико у ваздуху... Срца су се грчила од осећања и под гуњевима и под капутима; а можда и под

којим мундиром. Нисмо баш сви исто осећали, али смо били једнако нестрпљиви.

И кад се после једанаест сати диже магла, као за веса на каквој циновској позорници, — отпоче драма.

Почеше се по околним брдима појављивати некакве људске прилике, до зуба наоружане, одевене као српски сељаци. Примицали су се турској караули опрезно, као смрт. У мени стаде дах. Настаде тајац у гомили. Сва лица побледила и добила други, чудан израз. Све се погнуло унапред и слукти. Неки у пола зинули и не затварају уста. Осетих, како ми срце чисто стаје од навале крви; заборавих да треба дисати и трептати... А све нам је било пред очима, као у каквом огромном амфитеатру; караула тек неколико корака од нас.

Настаде нека ужурбаност у караули; опазили су их... Четири турска војника изиђоше из карауле и притрчаше с пушкама у руди мазгалама. Јекну турска борија некако дрхтаво, осећајно и тужно, као да свира „Низамски растанак“.

То бијаше команда „Пали!“ Осетисмо језу и лаку дрхтавицу... Цикнуше четири пушке и злокобни звиждук зрна пропара ваздух. Они, као по команди, полегоше по земљи и оборише плотун. Један куршум, близу нас, паде у Увац. Било је тачно једанаест сати и 52 минута. Пуцњава потраја четрнаест минута. Не опазисмо, да од њих ко погибе.

Турци се повукоше у караулу. Још су два пута после подне пуцали, али им они не одговорише.

Око шест сати у вече, стиже глас да је редовна војска близу и да ће још те ноћи ударити на караулу. Решисмо се, да чекамо, па ма и сву ноћ. Гомила пред мостом прореди се. Остадоше већином сељаци.

Спусти се ноћ, ноћ језива, пуна мистике и чежње. Из велике даљине се чуло пушкарање. С времена на време, сељаци би легли по земљи и прислањали уво да чују топове и доказивали један другом, да се топови добро чују. Сви смо били окренули очи на ону страну,

одакле је требала да сине зора нашој браћи с оне стране Увца. Били смо толико напрегли слух, да нам је збиља изгледало е збиља пуцају топови.

Али, осим пушкарања, што је на махове престајало, ништа више не дочекасмо. У караули је био потпун мрак, а срца су у њој, у овој страшној ноћи, морала ударати — зечјим темпом. Јер очекивати читаву зимску ноћ страховиту експлозију динамита, која ће разнети и караулу и мозгове, јесте искушење, теже од онога, на белом хлебу...

Сутра дан, у среду, око један сат по подне, побегоше из карауле на босанску страну шест Турака: четири жандарма и два војника. Било их је стид да пређу преко моста, па су прегазили Увац и предали се. Око 7 сати пребегоше још тројица. А око осам и по сати, пређе и мулазим, са још двојцом.

Мулазим је млад човек врло интелигентна лица; говори добро француски и немачки. На мосту га дочека један „оберлајтнант“ и одузе му оружје. Кад је „оберлајтнант“ вратио мулазиму сабљу, он је узео, извуче из корица и, пред очима читаве оне гомиле, која је била још шаренија него јуче, хтеде је сломити на колену. Сабља је била витка и он је само искриви, као гудало од гусала.

И сви ми видесмо, како мулазим, стојећи на средини моста, обасјан светлошћу петролеумског фењера, осећајући сву трагику велике империје, погледа у небо, као да призива у помоћ Алаха правоверних и чусмо га кад рече:

„Јадна моја домовино, шта си дочекала!...“

Сутра дан у четвртак, око један сат после подне, спусти се с брда најпре један од оних који опрезно приђе караули, носећи бајонет на пушци пред собом; за њим дођоше још четворица, па онда још седам. Ми смо гледали не дишући и пажљиво пратили сваки њихов покрет. Не прође ни неколико минута, а кроз отвор на крову залепрша се српска застава, свилена и нова. Залепрша се поносно и сину као сунце кад растера тмину. Очи нам се замаглише, па је у први мах добро и не видосмо. Од једном се проломи с оне стране узвик, од кога задрхташе срца:

— „Живео Краљ Петар!“

И, као одјек Ускршњег звона, одјекну и на овој другој страни...

— „Живео!“

То одговорише неки из наше гомиле, а нарочито сељаци. Они то одговорише спонтано, инстинктивно и природно као да је то морало бити.

Сви су добили полициске позиве.

Свештеници у ратовима

— Учешће и губитци српског свештенства у минулим ратовима —

Као у свима народним пословима, тако и у минулом прошлогодшњем и овогодшњем рату српско свештенство узело је видног и активног учешћа.

И ако сам закон о устројству војске вели да свештеници нису борци, ипак било је свештеника, који су учествовали као добровољци и четници, па неки и чете водили.

Сем војних свештеника — а њих је било деведесет и четири — распоређених по пуковима и другим војничким јединицама, на војне дужности нераспоређени свештеници добровољно су се јављали војним властима и живо узимали учешћа у ратовима. Тако н. пр. многи свештеници радили су по војним станицама и болницама као комесари, благајници или болнички свештеници, затим су скупљали прилоге за Црвени Крст, били чланови одбора за помагање породица сиромашних војних обвезника, у кратко старали су се да се ратници што боље опреме, да се рањеници што боље дочекују, да њихове породице, док се налазе на бојном пољу, ни у чему не оскудевају. Сеоски свештеници старали

су се да се на време по пољима летина среди, да сиротиња сеоска не гладује и тиме и многим другим стварима чинили су, да се бол народни и гуга за очевима, браћом и синовима, које увек има, па ма колико готови били срећни, смањи.

Свештенство је у прошлим ратовима имало и својих жртава. Свештенички кадар изгубио је доста својих чланова, који су пали свесно и неуморно радећи за слободу своје браће и величину своје Отаџбине.

Ево имена српских свештеника, којих треба потомство да се сећа:

Војни прота *Сава Кезић*, умро у Београду, изнурен ратним штрапацама. Војни свештеници, који су пали као жртве колере на бојном пољу, они су: *Михајло Јеврић*, парох звездански (окр. тивочки) умро у Велесу; *Милош Терзић*, парох ваљевски умро у Куманову; *Богољуб Ковачевић*, свештеник оровички (окр. подрински) умро у Скопљу; *Љубомир Радивојевић*, парох кушиљевски, умро у вишкој војвој бољници; *Милутин Момировић*, парох поповички, умро у Скопљу; *Драгољуб Поповић*, капелан мозговски и свештеник *Милета Стојановић*, чију слику доносимо на 587 страни умрли такође од колере. Сем ових жртава од колере, наше свештенство имало је других жртава. — Млади свршени богослови, богословије „Св. Саве“, *Божедар Максимовић*, *Секула Васиљевић* и *Вукашин Бекчић*, оставили су своје животе на бојном пољу.

Да напоменемо на овом месту и оне свете свештеничке жртве, који падоше пред сав рат, бранећи своју паству и српско име. То су свештеници из нових крајева: *Данило Поповић*, *Петар Бачанин* и *Филип Крсмановић*. Свештеник *Лавило* погинуо је у борби са Арнаутима на Врелу 4. октобра 1912., а свештенике *Петра* и *Филипа Турци* су заклали у Новопазарском Савцаку.

Па и за самог вишког владика *Доментијана* може се рећи да је пао као жртва рата. Његова дубоко-племенита душа није могла бити мирна, док су се кроз Србију од Дунава до Јадрана разлегали јауци српских рањеника и он је посведневно обилазио рањенике и болеснике по нишким болницама, док се и сам није заразио тифусом и од те болести умро.

Износећи рад нашег свештенства у минулим ратовима и његове жртве, ми свештенству на његовом пожртвовању одајемо хвалу, а палим жртвама нека је светао спомен и вечита слава...

Гл.

Једна јуначка породица

— Жртве, које је једна црногорска породица поднела за Отаџбину —

„Глас Црногораца“ доноси ову белешку:

Јављамо сродницима и пријатељима, да ћемо у недељу 29. ов. месеца, држати годишњи помен нашој драгој и незаборављеној браћи *Радуновићима*, погинулима на Скадарском и Македонском бојишту 1912-13 год. и то:

†

Официру *Николи Алексину Радуновићу*; официру *Милу Јанкову Радуновићу*, барјактару *Спасоју Савову Радуновићу*, воднику *Саву Гигојеву Радуновићу*, воднику *Крсту Николину Радуновићу*, приправнику *Перу Тодорову Радуновићу*, редовима: *Васу Гигојеву Радуновићу*, *Шпиру Матанову Радуновићу*, *Алексу Крстову Радуновићу*, *Илији Крстову Радуновићу*, *Благоти Крстову Радуновићу*, *Богдану Митрову Радуновићу*, *Марку Ристову Радуновићу*, *Стевану Гаврилову Радуновићу*, *Андрији Станишину Радуновићу*, воднику: *Митру Савову Радуновићу*; редовима: *Илији Савову Радуновићу*, *Марку Живаљеву Радуновићу*, *Видаку Андрину Радуновићу*, *Јоку Илину Радуновићу*, *Лазару Иванову Радуновићу*.

Овај помен држаћемо у цркви Св. Параскеве у Проконовићима, у 9 сати изјутра.

ОСВЕТНИЦИ КОСО

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Капетан † **Радован Вајагић**. Славно пао на Грленском вису

Арт. потпоручник **Милоје Станојевић**
Славно пао у борби с Бугарима

Наредник **Александар Р. Михајловић**, учитељ
Славно пао на Овчем Пољу

Из наших

Службеници и милосрдне сестре Х

ОВА И СЛИВНИЦЕ

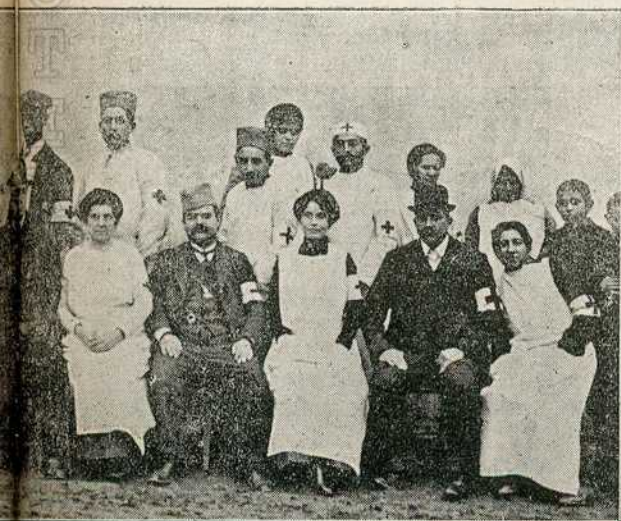

Капетан † Милош Д. Тајсић
Славно пао на Коритској Глави

Капетан † Ненад Јосифовић. Славно пао на Грленском вису

болница

резервне болнице у Београду.

Поручник † Милан Митић
Славно пао у рату с Бугарима.

Српска војска у рату

— Снага, подела и командни елементи —

Мобилизација целокупне убојне снаге наше војске изведена је за недељу дана, а за две недеље сва наша војска била је концентрисана на граници подељена у три главне армије и два мања самостална одреда: Ибарска Војска и Јаворска Бригада.

Операцијама целокупне наше убојне снаге руководила је Врховна Команда, чији је састав био оваки:

Врховни Командант: Њ. В. Краљ Петар I. Штаб Врховне Команде: Начелник* војвода Радомир Путник. Помоћник начелника ђенерал Живојин Р. Мишић. Начелник операцијског одељења, ђенералштабни пуковник Божидар Терзић, који је у рату с Бугарима био командант шумадијске дивизије првог позива. Шеф за израду наређења ђенералштабни пуковник Живко Г. Павловић, који је био начелник штаба Српског Прекоморског Кора и за целог рата с Бугарима начелник операцијског одељења Врховне Команде. Шеф обавештајног одсека ђенералштабни пуковник Милан Ж. Миловановић. Начелник ађутантурног одељења коњички пуковник Петар Прендић. Начелник саобраћајног одељења ђенералштабни пуковник Крста Смиљанић. Шеф железничког одсека ђенералштабни потпуковник Милан Недић. Шеф војно-друмског одсека инжињерски потпуковник † Мирко Ротовић који је 27. јула 1913 умро у Скопљу од тифуса. Шеф војног телеграфа инжињерски мајор Владислав Дероко. Начелник артиљериског одељења, артиљериски пуковник Андреја Љ. Миливојевић. Начелник инжињерског одељења инжињерски пуковник Стеван Илић. Начелник санитетског одељења санитетски пуковник д-р Лазар Генчић. Начелник судског одељења судски пуковник Станко Цветковић. Главни интендант, виши интендант I кл. Ђока Богдановић. Командант стана, пешадијски пуковник Јанко Вукасовић. Шеф војних топографа, инжињерско технички пуковник Стеван Бошковић.

На расположењу Врховне Команде у Скопљу су били: Шести прекобројни (тимочки) пешадијски пук првог позива, командант пуковник Јован Ивковић. I телеграфско одељење. Железничка команда командант инжињерски потпуковник Петар А. Прокић. Резервни инжињерски батаљон другог позива командант инжињерски мајор Дамњан Дамњановић. Велики мостовни трен, командант инжињерски потпуковник Љубисав Петровић. Резервна муницијска колона, командант артиљериски потпуковник Лука Бојовић. Главни интендантски воз. Пиротехнички полубатаљон и Коњски депо за целу војску.

Прва Армија концентрисала се у врањском Поморављу и била је најјача. Задатак јој је био да дејствује од Врање на Куманово и Скопље. Имала је 126.000 војника, од којих 90.000 бораца. У саставу ове Армије биле су ове дивизије: дунавска првог и другога позива; моравска и дринска првог позива, тимочка другог позива; цела коњичка дивизија, свега 76 батаљона и 29 ескадрона, са 34 пољске, 3 тешке, 2 хаубичне и једном брдском батеријом и 28 митраљеских одељења.

За команданта ове Армије одређен је престолонаследник Александар, а за начелника његова штаба ђенерал Петар Бојовић. Помоћници Бојовића били су ђенералштабни пуковници Никола Стефановић и Петар Пешић и потпуковник Михајло Љ. Јовановић и коњички пуковник Живојин Бабић и потпуковник Стеван Швабић. Начелници су у штабу: за артиљерију пуковник Светислав Стајевић, за инжињерију пуковник Светислав Исаковић, за санитет пуковник д-р Чедомир Ђурђевић; за судство пуковник Гојко Павловић и интендант пешадијски пуковник Антоније Ивановић.

Команданти дивизија и пукова у овој Армији су били:

Коњичка Дивизија: Командант Кнез Арсен. Начелник штаба, ђенералштабни пуковник Милан Т. Туцаковић, **Прва Коњичка Бригада:** Командант коњички пуковник

Милан Дуњић. Први коњички пук „Обилића“ командант потпуковник Антоније Антић. Трећи коњички пук командант потпуковник Петар Саватић. **Друга Коњичка Бригада:** командант коњички пуковник Бранислав Лонткијевић. Други коњички пук „Цара Душана“ командант потпуковник Војислав Чолак-Антић. Четврти коњички пук „Великог Кнеза Константина Константиновића“ командант потпуковник Јеврем Лазић. Коњички артиљеријски дивизион: командант потпуковник Борисав Б. Тодоровић.

Моравска Дивизија првог позива: командант ђенерал Илија Гојковић. Помоћник коњички пуковник Љубивоје Барјактаревић. Начелник штаба, ђенералштабни пуковник Драгутин Кушаковић. Помоћник пешадијски потпуковник Владимир Белић. На служби за ђенералштабне послове, пешадијски потпуковник Јован Јовановић. Моравски дивизијски коњички пук, командант мајор Велимир Вемић. Први пешадијски пук „Кнеза Милоша Великог“ командант пуковник Душан Туфекџић. Други пешадијски пук „Кнеза Михаила“ командант пуковник † Владимир Ристић. Умро од колере јула 1913. Заменио га пуковник Душан Пурић. Трећи пешадијски пук командант пуковник Иван Павловић. Шеснајести пешадијски пук „Цара Николе II“ командант пуковник Јован Викторовић; и Моравски пољски артиљеријски пук командант пуковник Љубомир Покорни.

Девета пољска батерија ушла је у састав Миловановићеве Моравске Бригаде. Овој дивизији пак придодата је I батерија брдског артиљеријског пука I позива.

Дринска Дивизија првог позива: командант ђенерал Павле Јуришић-Штурм. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Драгомир Милојевић. Помоћник ђенералштабни потпуковник Пантелија Јуришић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски пуковник Душан Пурић. Дрински дивизијски коњички пук командант потпуковник Младен Лукићевић. Четврти пешадијски пук „Стевана Немање“ командант пуковник Драгутин Димитријевић 11. Окт. рањен код Куманова; привремено га заменио потпуковник Радослав Карамарковић, а по том пук примио пуковник Алекса Радовановић. Пети пешадијски пук „Краља Милана“ командант потпуковник Јован Васић. После кумановске битке смењен због болести, заменио га мајор Властимир Николић. Шести пешадијски пук „Престолонаследника Александра“ командант пуковник Ђура Докић. Седамнајести пешадијски пук командант пуковник Миладин Масаловић. Дрински пољски артиљеријски пук командант пуковник Божидар Срећковић. Дивизијска инжињерија командант потпуковник Радисав Зечевић.

Дунавска Дивизија првог позива: Командант ђенерал Милош Божановић. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Стојан Стојановић. Помоћник пешадијски потпуковник Тодор Љ. Павловић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски потпуковник Јовица Јовичић. Дунавски дивизијски коњички пук командант потпуковник Никола Цоловић. Седми пешадијски пук „Краља Петра I“ командант потпуковник † Александар Глишић. Славно пао 10. Октобра у вече код Младог Нагоричина. Заменио га је до битолске битке потпуковник Милан Николић, а тада је команду примио пешадијски потпуковник Милорад Ристић. Осми пешадијски пук „Књаза Александра“ командант пуковник Душан П. Стефановић. Девети пешадијски пук „Краља Николе I“ командант пуковник Панта Грујић. Осамнајести пешадијски пук „Краљевића Ђорђа“ командант пуковник Михаило Зисић. Дунавски пољски артиљеријски пук командант пуковник Светомир Матић. Дивизијска инжињерија командант пуковник Душан Ђ. Цветковић.

Тимочка Дивизија другог позива: Командант пешадијски пуковник Драгутин Милутиновић. Начелник штаба ђенералштабни мајор † Павле Жупљанин, који је умро од колере за време рата с Бугарима. Помоћник ђенералштабни потпуковник Милан Јечменић. На служби за ђенералштабне послове потпуковник Војислав Чолаковић. Тимочки коњички дивизион другог позива командант мајор Светислав Маринковић. Тринајести пешадијски пук ко-

* Свиња је чин означен у коме су данас.

мандант пуковник Сава Димитријевић. Рањен у битки код Куманова 11. Окт. Заменио га потпуковник Милорад Марковић. Четрнајести пешадијски пук командант пуковник Стојан Павловић. Петнајести пешадијски пук командант потпуковник Никола Ј. Николић. Тимочки пољски артиљериски дивизион другог позива командант пуковник Обрад Н. Јовановић.

Дунавска Дивизија другог позива: Командант ђенерал Михајло Рашић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник † Живко Ђ. Ђорђевић који је умро од болести добијене у рату, те га је заменуо у рату с Бугарима ђенералштабни потпуковник Душан Трифуновић. Помоћник начелника артиљериски потпуковник Мирко Поповић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски потпуковник Радован Обрадовић. Дунавски коњички дивизион другог позива командант потпуковник Властимир А. Јаковљевић. Седми пешадијски пук командант пуковник Љубомир Јовичић у рату с Бугарима заменуо га потпуковник Милорад Марковић. Осми пешадијски пук командант пуковник Симеун Јовановић. Девети пешадијски пук командант пуковник Љубомир Милић. Четврти прекобројни (дунавски) пешадијски пук првог позива командант пуковник Живојин Нешић под Једреном пуковник Светозар Радаковић до 8. новембра 1912, па потпуковник † Радомир Аранђеловић, који је славно пао на Великом Говедарнику. Њега је заменуо потпуковник Љуба Костић. Дунавски пољски артиљериски дивизион другог позива командант пуковник Драгомир Ж. Стојановић. Дивизијска инжењерија командант пуковник Живојин Дамњановић.

Армијска артиљерија: Хаубичка артиљерија командант пуковник Милош Михајловић, I хаубичка батерија и VI мерзерска батерија. Тешка артиљерија: командант пуковник Мирко Милисављевић, I, II и III. тешка 12 см. батерија.

Армијска инжењерија: II. телеграфско одељење и I. рефлекторско одељење.

Друга Армија, под командом ђенерала Степе Степановића, концентрисала се код Ђустендила и Дупнице са задатком, да као српско лево крило дејствује противу десног крила турске војске. Поред Тимочке Дивизије првог позива у саставу ове Армије била је и седма бугарска рилска дивизија. Јачина ове Армије је била 40 батаљона, 5 ескадрона, 18 пољских и 3 брдске брзометне батерије, 3 спорометне батерије и 12 митраљеских одељења. Армија је имала 61.000 војника од којих 45.000 бораца. Срба је било 28.650 и Бугара 32.350 војника.

Начелник штаба ове Армије био је ђенералштабни пуковник Војислав Живановић. Помоћник ђенералштабни пуковник Миливоје Зечевић. На служби: пешадијски пуковник Стеван Јовановић, ђенералштабни потпуковник Данило Калафатовић. Командант коњице коњички пуковник Стеван Рекалић. Начелник артиљеријског одељења и командант артиљерије артиљеријски пуковник Карло Михел. Начелник инжењерије инжењерски пуковник Милош Ранковић. Начелник санитета санитетски пуковник др. Милош Борисављевић. Референт за судство војно-судски потпуковник Војислав Весовић. Интендант, нижи административни чиновник прве класе Јован Грбић.

Тимочка Дивизија првог позива: Командант ђенерал Владимир Кондић. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Драгомир Цветковић. Помоћник начелника потпуковник Велибор Требињац. На служби за ђенералштабне послове пешадијски мајор Гргур Ристић. Ти-

мочки дивизијски коњички пук командант мајор Петар Живковић. Тринајести пешадијски пук „Хајдук Вељка“ командант пуковник Милош Станковић, кога је у току покрета ка граници заменио пешадијски пуковник Миљко Поповић. Четрнајести пешадијски пук командант пуковник Коста Кнежевић. Петнајести пешадијски пук „Стевана Синђелића“ командант потпуковник Гаврило Јевтић. Двадесети пешадијски пук командант пуковник Јован Угриновић. Тимочки пољски артиљериски пук командант пуковник Владимир Бошковић. Дивизијска инжењерија командант потпуковник Радисав Станојловић.

У саставу ове Армије, као што напред поменуемо, била је и VII. *Рилска пешадијска дивизија* бугарска којом је командовао ђенерал Тодоров. Ова је дивизија имала коњички дивизион са 2 ескадрона и три пешадијске бригаде са по два пука и то: 13. и 26. пешадијски пук. II. бригада 14. и 22. пешадијски пук, и (III. резервна) пешадијска бригада 41. и 42. пешадијски пук. VII. пољски артиљериски пук. II. брдски артиљериски дивизион. Пионерски батаљон; и Телеграфско одељење.

Наша Армијска артиљерија: I дивизион брдског артиљериског пука I позива (II и III батерија) II хаубичка батерија хаубичког пука. На расположењу армијске команде било је и треће телеграфско одељење.

Трећа Армија, Косовска, под командом ђенерала Боже Јанковића, била је јака 67.000 војника, од којих 50.000 бораца. Концентрисана је у две групе: Топличку (45.000 војника) код Куршумлије за дејство од Куршумлије на Приштину и Медвеђску (22.000 војника) у Медвеђи за упад преко Преполца. Ова Армија имала је за

задатак да заузме Приштину, овлада Косовом и под претпоставком, да ће до одсудне битке доћи на Овчем Пољу, да чини десно крило наше главнине, Прве Армије. Ова је Армија имала: 44 батаљона, 9 ескадрона, 15 пољских, 8 брдских, 2 хаубичне и једну тешку батерију и 14 митраљеских одељења.

Начелник штаба ове Армије био је ђенералштабни пуковник Душан Ј. Пешић, а његов помоћник ђенералштабни потпуковник Милан Гр. Миловановић. На служби ђенералштабни потпуковник Радоје Лазић. Командант коњице коњички пуковник Драгомир Ј. Андоновић. Начелник артиљериског одељења и командант артиљерије, артиљериски пуковник Душан Киклић. Начелник инжењерије, инжењерски пуковник Светислав Милојковић. Начелник санитета санитетски пуковник д-р Војислав Стојановић, кога је због болести заменио санитетски пуковник д-р Светозар Арсенијевић. Референт за судство војно-судски потпуковник Љубомир Дабић. Интендант, виши интендант IV класе Станоје Ристић.

Шумадијска Дивизија првог позива: Командант ђенерал Ђорђе Михајловић. Помоћник команданта пешадијски пуковник Димитрије Булић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Ми-

лош А. Јовановић. Помоћник начелника ђенералштабни мајор † Радивоје Филиповић, који је као начелник штаба Албанског Одред умро у Драчу. Шумадијски дивизијски коњички пук командант потпуковник Ђорђе Крстић. Десети пешадијски пук „Таковски“ командант потпуковник Душан Р. Димитријевић. Једанајести пешадијски пук „Карађорђа“ командант пуковник Богољуб Младеновић. Двајесте пешадијски пук „Цара Лазара“ командант потпуковник Миливоје Стојановић. Деветнајести пешадијски пук командант потпуковник Милијан Недељковић. Шумадијски пољски артиљериски пук „Танаска Рајића“ комна-

Свештеници јунаци

Свештеник коњичке дивизије
поп † Милета Стојановић
подлегао ратним тегобама

Управник главне војне болнице у Београду д-р **Милан Радовановић** са својим помоћницима и милосрдним сестрама.

дант пуковник Светислав Тасовац. Дивизијска инжењерија командант инжењерски пуковник Љуба Максимовић.

Дринска Дивизија другог позива: Командант пешадијски пуковник Павле Пауновић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Петар Марковић. Помоћник ђенералштабни мајор Александар Пешић. На служби за ђенералштабне послове пешад. потпуковник Лазар Матијевић. Дрински коњички дивизион II позива командант потпуковник Селимир Остојић. Пети пешадијски пук командант пуковник Милован Плазина. Шести пешадијски пук командант пуковник Алекса Петровић. Дрински пољски артиљеријски дивизион другог позива командант пуковник Александар Мијушковић. Дивизијска инжењерија командант инжењерски мајор Љубомир Недељковић.

Моравска дивизија другог позива: командант пешадијски пуковник † Милован Недић, који је умро по свршетку рата с Бугарима од колере. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Емило Белић. Помоћник ђенералштабни потпуковник Љубомир Марић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски потпуковник Никола Јорговановић. Моравски коњички дивизион другог позива командант мајор Иван Л. Докић. Први пешадијски пук командант пуковник Милан Јаношевић. Рањен је у почетку рата те га је до оздрављења заступао потпуковник Љубомир Марић. Други пешадијски пук командант пуковник Душан Васић. Трећи пешадијски пук командант пуковник Милутин Стефановић. Моравски пољски артиљеријски дивизион другог позива командант пуковник Љубомир Вучићевић.

Моравска бригада. Командант пешадијски пуковник Стеван Миловановић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Радисав Крстић. Коњички дивизион командант капетан I кл. Владислав Милићевић. I прекобројни (моравски) пешадијски пук првог позива командант Алекса Радовановић, који је 22. октобра одређен за команданта V пука „Краља Милана“, али је примио команду над IV пешадијским пуком „Стевана Немање“, а

командант I прекобројног пука постао је потпуковник Јован Васић. II прекобројни (моравски) пешадијски пук првог позива командант пуковник Божидар Јанковић.

Армијска артиљерија Брдска артиљерија командант пуковник Прока Биволаревић, који је по свршетку рата с Бугарима погинуо од грома на Власини. Хаубичка артиљерија командант пуковник Чедомиљ Вохоска.

На расположењу армијске команде било је четврто телеграфско одељење.

Ибарска војска стављена је под команду ђенерала Михаила Живковића, и груписана у долини Ибра са масом од 22.000 војника, од којих су 17.500 били борци, имала је за задатак да освоји Нови Пазар и да садејствује са Црногорцима при заузећу крајева око Пећи. Живковић је имао под собом 16 батаљона, 3 ескадрона, 3 брзометне пољске батерије, 3 брдске Де-Банжове батерије, једну хаубичку и једну тешку 12 см. батерију и 4 митраљеска одељења.

Начелник штаба ове војске био је ђенералштабни пуковник Душан Поповић, а његов помоћник ђенералштабни потпуковник Милутин Лазаревић.

На служби су били пешадијски пуковник Михајло Јанковић и ђенералштабни пуковник Миливоје Николајевић. Начелник артиљеријског одељења и командант артиљерије, артиљеријски пуковник Чедомир Марковић. Начелник инжењерије инжењерски пуковник Андра Јовановић. Начелник санитета санитетски потпуковник Д-р. Негослав Велизарић. Референт за судство војносудски потпуковник Лука Момировић, који је при крају рата с Бугарима погинуо од грома на Власини. Интендант, виши интендант IV класе Недељко Тошић. Шумадијски коњички дивизион другог позива командант потпуковник Драгитин Мићић. Десети пешадијски пук другог позива командант потпуковник Светолик Димитријевић. Једанаести пешадијски пук другог позива командант потпуковник Михаило П. Рерих. Дванаести пешадијски пук другог позива командант потпуковник Алекса Стевановић. Пети прекобројни (шумадијски) пешадијски пук првог позива

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

командант пуковник Живојин Баџић који је рањен у борби код Новог Пазара, те га је заменуо потпуковник Драгиша Костић. Шумадијски пољски артиљеријски дивизион другог позива командант потпуковник Аћим Аћимовић. Брдски артиљериски дивизион другог позива командант потпуковник Марко Б. Марковић. Пета хаубичка батерија хаубичког пука.

Јаворска Бригада имала је 12.000 војника, од којих 8500 бораца, а задатак јој је био да полазећи с Јавора самостално дејствује у западном делу Новопазарског Санџака, у правцу Сјенице и Плеваља. Ова је Бригада имала 8 батаљона, 1 ескадрон, 1 брзометну пољску и 1 брдску Де-Банжову батерију, 1 тешку батерију и 2 митраљеска одељења. Командант је пешадијски пуковник Миливоје Анђелковић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Душан П. Трифуновић. Трећи прекобројни (дрински) пешадијски пук првог позива командант пуковник Светислав Г. Мишковић. Четврти пешадијски пук другог позива командант потпуковник † Вилотије Марковић, који е по свршеном рату умро у Призрену.

Према апсолутно сигурним подацима, овереним у нашем ђенералштабу, наша оперативна војска, први и други позав, имала је: 286.800 људи, 50.500 коња, 31.600 волова, 18.600 кола, 18.650 топова 248 пољских брзометних топова система Шнајдер-Кане, 36 брзометних брдских топова истог система, брдских топова система Дебанж 20; мерзера од 15 см. и хаубица од 12 см. 28, брзометних хаубица Шнајдерових 32, тешка артиљерија 12 см. Шнајдер, модел 97-12, брзометних хаубица од 15 см. Шнајдерових 8, митраљеза 250, пушака (од којих 200 хиљада брзометних) 240.000, сабаља 9.200,

Трећи позив: људи 56.600, коња 6.100, волова 1.200, кола 800, пушака 53.000, карабина модел 1884. 1.500, сабаља 850.

Осим тога на граници је било: људи 3.300, коња 185, волова 2.200, кола 180, пољских топова Дебанжова система 180, пушака 360.

Заштитне трупе: људи 10.350, коња 940, волова 7.650, кола 4000.

Свега операционе војске: људи 365.500, коња 57.700, волова 42.650, кола 23.630, топова 564, митраљеза 250, пушака 294.860, сабаља 10.050.

Најзад, у земљи је остало: људи 45.540, коња 960, волова 34.500, кола 19.300.

Укупно Србија је имала 402.200 људи под оружјем, готово 14% целокупног становништва.

Наши јунаци

† Анђелко Стајковац Јуначки пао на Дренеку

Млади Стојковац је као војник прве чете, другог батаљона 12 пука Цара Лазара са својим пуком осло-

бодио Косово и победоносно ушао у Кавају, Драч и Тирану. Био је један од срећних, [који су српску заставу поболи на Јадранско Море. Прошао је многе борбе од Мердара до Једрена и увек је из њих здрав и чио излазио. У борби с Бугарима на Дренеку, где се особито одликовала његова дивизија, шумадијска првог позива, Анђелко је 18. јуна пао смрћу јунака, искрено ожаљен од својих старешина као одличан војник и својих ратних другова, као искрен друг и веран пријатељ:

Јунак Анђелко је из Александровца у Жупи, син је честитог занатлије Павла, а унук поч. Михаила Стајковца, адвоката из Смедерева.

Слава јунаку, који је за Отаџбину пао.

Наши јунаци

† Илија Б. Ђурић, трговац
Јуначки пао на Чупином Брду

На Чупином Брду је наша дунавска дивизија другог позива, а нарочито 7. пук, водила огорчену борбу с много надмоћнијим Бугарима. Само по цену скуних жртава ту се могао непријатељ задржати и наши војници ни ту не зажалише своје животе и пречише Бугаре у њиховој намери. Поред великог броја других честитих жртава на Чупином Брду је јуначки пао и млади и интелигентни трговац београдски *Илија Б. Ђурић*. Пок. Илија је родом из Херцеговине. Стекавши у иностранству обилно трговачкога знања дошао је у Београд и био је десна рука у разгранатој радњи свога брата Луке. Када је плануо рат овај дични Херцеговац није тражио туђе заштите нити удобну службу у позадини, но је с другом својом браћом пошао на бојно поље, Косово да освети. Сво време опсаде Једрена провео је тамо и тамо је и здравље руинсао за Бугаре, да га ови ускоро, из захвалности, измрцваре. Погинуо је јуначки 26. јуна. Брат му Лука пренео је јунаково тело у Београд и овде га укопао уз велико учешће грађана.

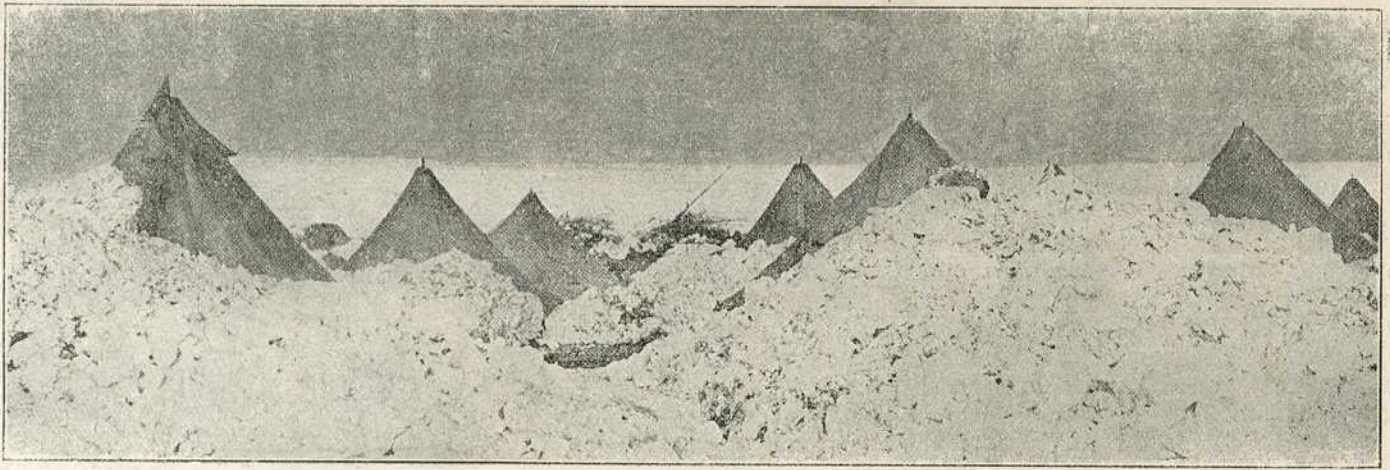
Слава јунаку!

Из наших болница

— Уз слику —

На нашој слици на страни 584 представљена је управа са лекарима и помоћним особљем XIII резервне болнице. Управник је д-р Милан Марковић, директор Грађанске Банке. С десне стране до њега је његова госпођа. С леве стране је д-р Е. Халес, до њега д-р Хијер, дански лекари. До д-р Хијера г-ђа М. Стојанчевићка, Спира Трајковић, г-ца Пашићева, Драг. Даничић и племените милосрдне сестре.

Наши под Једреном

Завејани снегом: Логор IX српског пешадијског пука другог позива под Једреном После једне вејавице.

О паду Једрена

— Утисци једног учесника у освојењу Једрена —

Данас по подне већ стижу турски заробљеници, и војници и официри. Тужна слика! На одсеку код генерала Рашића заробљено је преко 3000 људи и 60 официра, а код пуковника Кондића преко 12 000 војника и 250 официра, од којих су 3 паше и 20 виших официра. Али то још није све: заробљеници још непрестано придлазе.

Чим је пуцњава престала и чим су се Турци предали ја сам изашао на збиља крваво разбојиште, да разгледам страшну слику ратног епилога.

Цело бојиште било је засуто шрапнелским зрнима, распрнутим гранатама и шрапнелским кошуљицама. Све бојиште, у правом значењу те речи, изривено је ужасним топовским зрнима, којих је само српска армија изабацила за време борбе око 40.000.

Турски топови, митраљези и пушке који су до пре 2—3 сата бљували паклену ватру, засипајући и ријући сваку стопу земље, сада стоје неми, искривљени, покварени, поломљени, а испод њих и око њих грозно унакажени турски лешеви показују шта је све починила наша неумитна артиљерија.

Гледам страшно разобличене људске појаве и групе, и не видим ништа од онога што је пре тога било отац, син, брат... Искидане главе, руке, ноге, просути мозгови, изломљене и разривене груди — остаци су оних мрких несавитљивих, фанатичних војничких маса отоманске царевине.

Из те масе ужаса, из тих генералних импресија ратне страхоте, издвајају се поједине слике и испадају ми пред очи у свој грозоти својој... Као да су још пређа мном!... Једном још лоци крв из груди и уста, а свој самртнички поглед упро у мене... Други се ваља и превија, грчи и баца, јер му је зрно однело целу леву страну лица. Овим једним својим оком, овим страшним својим оком (ја сам то јасно видео), богоради свим напором своје ужасне несреће, да га убијем, да се више не мучи! А око њега гомила мртвих, рекао бих блажених у поређењу према његовој несрећи и према оном што је било за време сукоба. Са лица његових као да читам: „Добро је, само кад је оно прошло“!

Топови испревртани и демолирани, а око њих мртви Турци. Једном се од њих, о самом концу, држи десна рука, — рука хранитељка. И ако према осталим грозотама тај детаљ није скоро ништа, ипак ми је и нарочито пао у очи. Можда само зато да ми нагласи своју даљу трагедију. Јер када сам се доцније враћао истим путем, те руке више није било! Недалеко од њезина првашњег места њу је дрмусала и лупала о ледину некаква изгладнела сељачка

псина! — У турском грудобрану, на његовој задњој страни — као оно мува угњечена између два папира — лежи спљоштена и за тле крвљу залепљена маса једног турског војника: глава здружана, груди нема, ноге и руке поломљене...

Само кад помислим да су и они, исто као и наше силне и ненаквадне жртве, имали своје миле и драге — тешко ми је... Али за чудо, суза ипак немам! Њих сасушују ратне страхоте и не дају им да ударе на очи.

Мало подаље, иза једне батерије, у назу жртава паде ми у очи једно момче, лепо као уписано. Мртав је, али му на лицу, рекао бих, још игра чедан анђелски осмејак. Где ли је својом душом био, о чему ли је мислио, када му је зрно у једном тренутку узело живот, а оставило исти израз лица који је у том часу имао?... Чим сам то питање себи ставио, знао сам поуздачо, да бих тога тренутка, када би нешто и мене нашло непријатељско зрно, и ја умро са таквим истим изразом, најчистијим и најлепшим који човек икад може имати, јер сам тада био у кући својој, са другом својим и децом својом.. Мили и драги моји!...

У вече је генерал био веома расположен за вечером. Каква разлика према његову расположењу од пре 5—6 сати, када смо сви били забринути, још не знајући како ће се свршити ово ужасно хватање у коштац са непријатељем најбоље утврђеним и у пуној мери снабденим одличним одбранбеним средствима.

А сада — све живо, весело, расположено. Наша, Богу хвала, срећна судбина!...

Начелник штаба саопштио ми је за вечером, да ћу сутра, у свити команданта армије ићи у Једрене и присуствовати ревију трупа.

Тако је и било.

Пре уласка у Једрене обишли смо и прегледали све наше трупе, а одмах за тим и све форове нашег сектора и батерије са огромним топовима, који су још јуче снапали паклени огањ на наше дивне јунаке.

Сада је све то разорено, полупаво, уништено... Онде низови поломљених пушака, онде превртнути топови, разбацане ствари, покидани телеграфи, раздробљени рефлектори... а све још јуче: сјајно, чисто, исправно, а сада неупотребљиве гомиле метала и дрвета... На једном, релати вно врло малом простору, лежи 210 убијених кова, не знаш који од кога лепши и бољи! А тамо, нешто даље, испуниле се Грк иње, па нас гледају, непрестано се крстећи. У позадини њиховој гори једна ретко лепа турска касарна: црни и густ дим, у мирном ваздуху, високо се диже под небо, а из ње гова најцрњег дела и највише усклокоталог сучу црвени пламени језици... А иза те страшне гломаче виде се хиљаде празних турских шатора како беласкају на отвореном простору. Дуж нашег пута стоје турски заробљеници, њих око

7.000, гледају нас и посматрају скоро безизразно. Наши им деле хлеб и храну.

Али тек после свега овог настао је један ретко леп и дирљив тренутак.

Ушли смо у фор Хадраук, у којем је био Шукри-паша, са 2 генерала, 20 виших официра и 140 нижих. Сви постројени чекају генерала Степановића.

Сви ми у свити стадосмо. Генерал иступи, стаде испред њих и назва им Бога. Они сви отпоздравеше. Затим изиђе један муслиманин Босанац — пуковник — и поздрави се са генералом Степановићем. Говори сочним, звучним и ретко лепим српским језиком.

Генерал га поздрави овим речима:

— Брате, Србине Мухамедове вере, здраво да си! Реци господи официрима, да су се храбро борили и да су пред собом имали јуначке Србе који су од њих отели оно што је некада њихово било!*

Босанац се окрете турским официрима и рече им што је чуо. Сви они, одмах за тим, поздравише нашег генерала.

Том приликом дадосмо им две кутије цигарета са по хиљаду комада.

При самом уласку у фор сагледасмо како се, у завореним фијакерима, одвезоше Шукри-пашине буле. Било их је девет.

У другом фору такође је било око 150 официра. И овде изиђе један турски мајор, опет Босанац, и истим оним лепим језиком поздрави се са генералом Степановићем.

Генерал је и ову другу групу ословио речима којим је поздравио и прву.

Саопштење да ће се наша армија вратити у Србију примљено је у нашој славом увенчаној војсци код Једрене са највећом радошћу.

Једрене, 13. марта 1913.

Никола.

Какав је српски војник

Примери чојства и јунаштва

Светислав Стојиљковић из Винорца, редов треће чете, четвртог батаљона другог пешадијског пука, ноћу између 4. и 5. новембра када његов батаљон беше на предстражи на вису Челопеку код Битоља, био је у патроли са својим другом капларом Стеваном Соколовићем. Том приликом каплар Светислав и Стеван ухватили су живог једног турског официра, који је хтео да уходи наше трупе, разоружали су га и одвели своје командире, који их је похвалио за овај подвиг.

Косовски осветници

— † Милану Павковићу, свршеном правнику и резервном нареднику VI пука, који је славно пао код Маркова Прилипа —

Нестало те је, драги Милане у доба када си нам био најпотребнији у време када си тек почео да живиш и уживаш плод твога дугогодишњег рада. Увек добар, племенит и одушевљен за све оно што је српско, једва си дочекао дан када је објављен рат тиранима српског народа, и међу првима си полетео да пружиш слободу својој потлаченој браћи. Пун вере у победу а одушевљен за свету ствар положио си свој млађани пун идеала живот у крвавој прилипској битци. Као разјарен лав си јурио пред својим војницима опомињући их на свету дужност и храбрећи их, све дотле докле ниси погођен непријатељском гранатом пао. Храбри твоји војници су те достојно осветили, али тебе, добри Милане, нису могли повратити, јер си убрзо пун задовољства што си се тако лепо одужио својој Отаџбини издахнуо.

Био си тога момента потпуно сретан што си доживео дан ослобођења потлачене браће, твој дан за којим си тако жудео и који си тако жељно очекивао. Па ипак

поред свега тога ми те — другови твоји — морамо оплакивати ми морамо жалити за нашим племенитим другом, за нашим добрим Миланом, кога нам судба тако брзо оте.

Како да те оплакујемо добри Милане, како да манифестујемо свој бол и тугу за тобом? — Речима или сузама? — Не. Срцем само, драги Миле. Бол који осећамо сада, тугу која притискује наша срца слабо је ово перо да опише — оно је за то још недорасло, — то је само својствено нежним звуцима каквог гласовира или силним звуцима какве виолине.

Да, срца наша задрхте од бола, груди се наше стежу при помисли на твоју прерану смрт али навек прохуји кроз нас нека необјашњива струја радости, која разгалајује и теши наша срца и ублажује наш бол при помисли на свету ствар за коју си ти своје најдрагоценије благо — свој живот жртвовао. Нека ти је слава, племенити друже и врли Србине?

Ваљево.

П. Петровић.

Пред братски састанак

— Поздрав српске и црногорске војске —

Прву депешу, 19. октобра 1911., чим је прорадила телеграфска жица између Пећи и Митровице послао је црногорски командант бригадир Јанко Вукотић команданту српске Ибарске Војске у Митровици, ђенералу Михаилу Живковићу овако:

Ја сам са војском заузео Пећ са околином 17. овог месеца и ту се сад налазим. Известите ме, братски вас молим, где се ваша војска налази, и којим правцем иде. Предлажем да савезничке војске дођу у што тешњу везу што је пре могућно.

Командант источног одреда црногорске војске, генерал-ађутант, бригадир, сердар Вукотић.

На ту депешу одговорено је у петак 19. октобра у десет часова пре подне овако:

Команданту источног одреда генералу Вукотићу — Пећ. Моје су трупе у Дреници код Рибарица и иду ка Пећи. У име Бога скоро ћемо се видети и братски поздравити. ђенерал Живковић.

Губитци на Куманову

— Колико смо имали мртвих и рањених у кумановској битци. Турски губитци. —

У кумановској битци наша прва армија имала је 500 које мртвих које рањених. Од тога броја има мртвих официра 29 и око 700 војника. Рањених официра било је 460.

За оба дана битке утрошено је муниције око 660.000 пушчаних метака, 2.500 зрна топовске и 25 зрна градске и хаубичне артиљерије.

Турски губитци у кумановској битци изнели су 12.000 људи. Поред тога заплењене су велике количине пушака, 61 топ, 6 митраљеа. Заробљеника је било преко 2000.

Наши губитци у ратовима

— Жртве за славу Велике Србије —

Још нису коначно сређени податци о губитцима у нашим ратовима с Турцима и Бугарима и при угушивању присутног покрета, али се у главном знају ти губитци.

Према до сада прикупљеним податцима у рату с Турцима рањено је 18000 српских војника; погинуло је и од рана умрло: 6000; од разних болести умрло је 7000.

У рату с Турцима рањено је 30000 војника; погинуло је и умрло од рана: 8000; а од разних болести 5000.

Свега је, дакле, рањено 48000; погинуло: 14000; умрло од рана и других болести 12000; мртвих је свега 26000. Инвалида има 30000.

Осветници Косова и Сливнице

Резервни пешадијски потпоручник
 † **Љубомир Ив. Гајић**
 Командир II. чете, II. батаљона VI пука
 Славно пао код Сушева.

Потпоручник Гајић, учитељ у Риђокама, у срезу посаво-тамнавском, одмах по свршеној учитељској школи, у 18 години добровољно је ступио у војску и у ђачкој чети одслужио свој рок и положио испит за резервног официра. Као потпоручник пошао је у рат срећан, што ће и на бојном пољу моћи корисно послужити својој Отаџбини. Као неустрашими командир чете у шестоме пуку потпоручник Љуба је био рањен на Бакарноме Гумну. Чим је излечен није тражио ни боловања ни поштеде но се вратио у своју команду. Приликом мучког напада Бугара ноћу између 16. и 17. јуна, када је његов славни пук, мучки нападнут, свом силином пошао у контра напад против Бугара водећи храбро своју чету пао је тешко рањен и као такав остао је на крвавом разбојишту, те је полумртав пао непријатељу у руке. Пренели су га у Штип, где је после три дана 20. јуна умро и тамо сахрањен. Пок. Гајић је био идеално добар млад Србин, који није зажалио ни живот дати за остварење вековних Србинових идеала.

Слава славном палом!